

ERDÉLYI MUZEUM

XX. kötet.

1903.

3. füzet.

Tompa családi élete.

(Első közlemény.)

I.

Tompa Mihály a családi élet gyöngéd, mély érzésű költője. Ám a gyermeknek szülei iránt való szeretete, valamint a testvéri szeretet teljesen hiányzik költészetéből. S nemcsak az igazán saját lelki világát feltáró lyrai költeményeiből, hanem még elbeszéléseiből is. Csak az *Eleimnek* és *Falusi kép* című költeményeiben akadunk némi nyomára. Ennek magyarázatát megtaláljuk Tompa életkörülményeiben.

A Tompa-család nemesi sorban élő, de szegény földműves-család volt a borsodmegyei Igricziben. Tompa György, a költő nagyapja (szül. 1768 szept. 3.) 1789 febr. 23-án esküdött meg Tóth Katalinnal (szül. 1770 jun. 30-án). Két fiok született: Mihály; a költő apja, 1794 szept. 27-én, István 1801 okt. 20-án. Ez az István Igricziben maradt. Ott nősült meg 1837 febr. 1-én. Egyszerű földművelő volt s utód nélkül halt el 1849 okt. 26-án.¹

Mihály azonban mesterséget tanult. Mint eszmadia Rimaszombatban telepedett meg, hol 1817 július 19-én vette nőül Bárdos Zsuzsát (szül. 1788 decz. 1-én), Bárdos János és Jakab Erzsébet leányát. Ettől született a mi költőnk már 1817 szept. 28-án. A költő szülőháza a Máté-utczában van, melyet a költő tiszteletére ma már Tompa-utczának hívnak. Az egyszerű hajlék specziális rimaszombati stílusú, régi zsindefedelű házikó. 1878-ban egyszerű, minden dísz nélkül való négyszögű márványtáblával jelölték meg, melyen e felirat olvasható: Itt született Tompa

¹ Fodor Bertalan igriczi ev. ref. pap közlése.

Mihály 1817 szept. 28. (Közölve a Vasárnapi Ujságban, 1878.)¹ De az anya korán elhalt. A költő ekkor olyan kicsi gyermek volt, hogy később nem is igen emlékezett anyjára. Maga mondja egyik Aranyhoz írt levelében (Beje, 1848 márcz. 2-án): „Anyám szegény, nyugodjék, igen korán elhalt aszkórbán, oly korán, hogy én, első szülőtte, nem ismertem; csak homályos, álomszerű sejtetem az, mit róla lelkem bír, és nem több; még azt sem tudom, valóságból van-e, vagy csak a leírásokból, melyeket gyermekkoromban hallék, maradt meg“. *Nyílt level egy hölgyhez* című költeményében mondja:

Lásd, jó anyám régen a sírba szállott,
 Megértem én korán az árvaságot.
 Mint gyenge hajtás a nyárnak hevéen,
 A szenvedést korán megismerém!
 S mert nincs, ki vonna hű, meleg szívére,
 Fájdalmam és örömöm osztva, értve:
 Anyám helyett, óh mint óhajtanám
 Jó hölgy, neked mondhatni ezt: *anyám!*

Apja előbb Igriczibe ment, majd Hangonyban telepedett meg s 1825 jun. 7-én Miskolczon nőül vette Bóka Juliát, Bóka András és László Klára 1803 decz. 8-án született árva hajadon leányát.² Fiával többé nem törődött. Különben is nem olyan ember volt, a ki igazi becsültetést, tiszteletet kelthetett volna. Fiatal korában valami lólopásba keveredett, a miért be is börtönözték. Költő-fianak lelkét mindig nyomta e foltnak emlékezete.³ Mestersége csizmadiaság lett volna, de ezt nem folytatta rendesen. A czéhen kívül álló kontár csizmadia volt, inkább csak foltozó vagy hátaló. Közben-közben szőlőt kapált, kalendariumot, verses históriákat árulgatott a ponyván. Felesége, egy

¹ Dr. Veress Samu rimaszombati prot. főgymn. tanár közlése az egyház anyakönyveiből. Tompa Aranyhoz írt levelében 1858 máj. 28-án azt írja, hogy szept. 29-én született. De az anyakönyvben világosan így van bejegyezve: 1817 szept. 28-án született, szept. 30-án megkereszteltetett nemes Tompa Mihály és neje Bárdos Zsuzsa fia: Mihály. Keresztszülők: Kozmay Sándor es neje Foktövi Zsuzsánna.

² Kónya Ferencz miskolczi ev. ref. főgymn. tanár közlése az ev. ref. egyház anyakönyvéből.

³ Lévay József közlése.

félszemű asszony, kofáskodott a piacon. A költő néha keserűen említette Lévaynak, hogy boldogan tekinthet egyszerű szüleiére, míg ő semmit sem köszön az apjának; semmit sem adott neki, nem még azt sem, a mit adhatott és adni tartozott volna. Sokszor restelte az öreg különös viseletét, nem szerette kapzsiságát, telhetetlenségét, örökös furfangos panaszát.¹ De azért a költő pap korában mindig segélyezte szüleit, gyöngéden bánt velük. Nemcsak maga emlékszik meg erről Aranyhoz írt levelében (Hamva, 1853 okt. 21.), hanem Lévay is bizonyosságot tesz róla. Az öreg Tompa 1859 jul. 1-én halt meg, szélütésben, felesége 1867 januárius 28-án, tüdősorvadásban, alig egy évvel a költő előtt.²

Tompa 1821-ben ment Igriczibe nagy szüleihez. De hogy ezek milyen emberek voltak, minő hatással voltak rá, ma már alig állapítható meg. Aligha itt is azt az otthont találta fel, melyre az ő szíve sóvárgott. Egy Aranyhoz írott levelében (Hamva, 1858 máj. 28.) csak két kellemetlen emlékét eleveníti föl igriczii gyermekségéből: „Egyszer elveszett a kisreszelő; ki vitte volna el más, mint én? Nagybátyáim egyike azt mondta: „Fiu, ha elő nem lesz a ráspoly, a felhőbe csinálj házat.“ Ezen nagyon megilletődtem (nem láttam a ráspolynak színét sem); hozzám akadt egy szintén száműzött, malecontent fiú s elbujdostunk az Oláhházba (kis erdő Igriczi alatt), de haza éhezünk estére. Ez is Igricziben történt: Míg a rector a templomban volt, mi a *kisasztaltól* bementünk a *fehérházat* seperni. Én levettem a rector puskáját és a fiúk közé durrantottam — nyúlseréttel. Igaz, hogy nem akartam, de biz az mégis elsült. Szerencsére nem lőttem agyon senkit. Ekkor nem bujdosztam el; bevártam a dühös tanítót (ki a könyörgés alatt hallotta a durranást s jött haza, mint a fúria); a tanító úr aztán elkoptatott rajtam három vesszőt. Kortársaim közt még ma is eldönthetetlen kérdés: vajjon 101-et kaptam-e, vagy 102-öt, de hogy sok volt, azt tudom, mert nagyanyám (mikor hazamentem) a kantárral szintén elő akart fogni; már fel is emelte azon részemről a

¹ Lévay József Tompa Mihályról. Budapesti Szemle 61. kötet.

² Kónya Ferencz miskolczi ev. ref. főgymn. tanár közlése az ev. ref. egyház anyakönyveiből.

esurapét, a mely részéről Théorigne de Malicourt vagy Mericourt húgom asszonynak a francia forradalomkor a frakkot felemelték, de látván, hogy véres vagyok, nem bántott; sőt más *fejéret* adván, vette észre, hogy lábamon, mellemen, hasamon szép kék csíkok vannak, azon vigyázatlanságot követvén el (én) az executio alatt, hogy hemperegtem.“

Elejímnek című költeményében kedves képet fest az ősi házról, apát, anyát emlegetve a nagypapa, nagyanya helyett. De, úgy tetszik, ez inkább a képzelem játéka, mintsem a való rajza. Hisz Tompa mondja (Aranyhoz, Hamva, 1852 nov. 1.), hogy a múlt olyan, mint a hegy, ha kopár és sziklás is, midőn messze van hátunk megett, szép kék színben tűnik fel.

A *Falusi kép* című idyllben egy öreg földműves-pár boldogságát rajzolja, mikor tanult fiuk őket meglátogatja „nagy nemből eredett“ feleségével s két gyermekével. Hogy van-e ebben valami a nagyszülőkből, ki tudná megmondani? Hogy nem a saját élményeinek hű rajza, az bizonyos. Nagypapa 1840 márcz. 17-én, felesége 1844 okt. 29-én halt meg,¹ mikor még Tompa deák, illetőleg nevelő volt. Az világos, hogy költőnk Igricziben iskolába járt s 1829-ben végezte be a népiskolai tanulmányt, ugyanakkor konfirmálódott is. Az utolsó évben Bihari Györgynek, az akkori három éves rectornak volt tisztogató inasa, a ki felismervén tehetségeit, 1831-ben magával vitte a sárospataki collegiumba. 1879-ben Kerékgyártó Elek kezdeményezésére, a költő tiszteletére a költő tisztelői Tompa György házát, hol a költő gyermekeveit töltötte, emléktáblával akarták megjelölni. De mivel ez a ház már akkor roskadozó félben volt s azóta el is pusztult, ezt a táblát a ref. templomban a szószék falába helyezték el. Felírata ez: E községben élt Tompa Mihály 1821-ik évtől 1830-ig. Megjelölték nő és leány tisztelői.² Azonban a felíratban egy kis tévedés lesz, mert Bihari 1831-ben vitte Pompát Patakra.

Itt nyomorogva, de kitűnően tanult. 1838-ban lett togátus diák s 183^s/₉—184^s/₄. végezte a két évi bölcsészeti, két évi jogi

¹ Fodor Bertalan igriczii ev. ref. pap közlése.

² U. a.

és két évi theologiai tanfolyamot. Mindenből kitűnő és a gradusban 3-ik eminens volt, csak V-öd éves togatus, vagyis első éves theologus korában kapott a zsidóból „első osztályt”.¹ Közben egy ideig, 1838 Gergely napjától 1839 Gergely napjáig, Sárobgárdon tanító volt. Ekkor „becsületesen és az egész eklézsiának megelégedésével elvégezvén esztendeig tartó tanítói hivatalát, tudománya öregbítése végett visszament a sárospataki anyaiskolába”.² Egy pár ember él még Sárobgárdon, a ki személyesen ismerte Tompát. Ezek azt mondják, hogy zárkozott természetű volt, a társaságot kerülte. Különben egy tanítót nem is igen vettek s ma sem nagyon veszik be ott a társaságba. Ha mégis egyik-másik úri háznál megjelent, az volt a kedves mulatsága, hogy a gyermekeket magához szedte s mesélt nekik. Azok egész estéken nagy figyelemmel hallgatták a bizonyára kedves meséket. Különben leginkább a szabad természetben szeretett bolygani, a rét füvén, a temető akáczfái alatt.³

Tompa meleg szerető szívével, így jó formán a családi élet körén kívül nőtt fel. Későn kezdvén az iskolát, a vénebb diákok közé tartozott. S tanulmányai bevégezte után sem juthatott révparrtra, csendes otthonhoz. Nevelőnek ment Eperjesre. De látta, hogy a nevelősködés nem lehet neki életezélja, Pestre távozott, hogy letegye a jogi vizsgálatokat s ezen a téren próbáljon szerencsét. E vergődésében kétség kívül a családi élet után való sóvárgás is ösztönözte. Mintha csak a *Beteltem* című szép versének refrainje szólana lelkünkhöz:

Csendes, boldog családi élet,
Feléd, feléd sóhajtozom!

Itt mondja:

Eddig még úgy is mit sem adtál,
Adj sors, egy kedves nőt nekem!
Ki jó s rosszban osztozva, híven

Kísérjen át az életen!
Ki lány kezével megtörölje
Munkában izzadt homlokom.

¹ Zsoldos Benő sárospataki ev. ref. főgymn. tanár közlése.

² A sárobgárdi ev. ref. egyház 1839 márcziusi jegyzőkönyve. Forgács Endre ev. ref. pap közlése.

³ Ugyanaz.

Ami Pesten a költő betegeskedni kezd s a Rókus-kórházba jut. 1846 febr. 25-én vették fel s márcz. 11-én távozott gyógyul-
tan.¹ Ez időtt írta (januáriusban) *Szemere Miklóshoz* meleg költői
levelét. Itt is a család-élet képei rajzanak fel lelkében.

Nemsokára sorsában váratlan fordulat állott be. Még 1845-
ben folyamodik tanári állásért a miskolci ref. gymn.-nál, de
nov. 17-én nem őt, hanem Solymossy Sámuel-t választották meg.
Most azonban a bejei (Gömörm.) ev. ref. egyház meghívta pap-
jának. 1846. szept. 27-én tartotta beköszöntő beszédét.² Pogány
Karolina, a költő egyik nemes lelkű tisztelője s pártfogója,
levéllel keresi fel, kérdve: hogyan él s új hivatását mikép foly-
tatja? Tompa költői levélben (1846. decz. 24.) gyönyörűen festi
a papi hivatás szépségeit. Aztán magára térve szól:

Midőn estemen megtérvén haza,
Nem fogad váró lény meleg szava;
Vagy fenn virrasztok csendes éjszakán,
S nincsen velem csak a késő magány;
Megvallom, ekkor úgy fáj valami . . .
Annyit szeretnék, tudnék mondani,
A család élet boldog keble ez,
Melyért borongva lelkem epedez.
Hová ragadsz bolyongó képzelet?
Kit én szeretnék, ki engem szeret:
Nem tudom, hol van; nem is keresem,
A természet az én szerelmem!

Eszteendő múlva is (1847. decz. 1.) hallva Petőfi nősülésé-
ről, örül boldogságuknak, de így ír Aranyinak: „De bezzeg én,
én hol kapok magamnak valamiféle asszonyi állatot? Képzeli-
hetetlen nehezen megy nekem ez a nősülés.” Később pedig
(1848. márcz. 2.) azt írja: „Saját tűzhelyünk boldogsága az
csak, mit igazán boldogságnak lehet(ne) nevezni.” Alább meg
magyarázatát adja annak, hogy miért nem gondol komolyan a
nősülésre. Anyja tüdővészben halt meg. Most ő is szüntelen
beteges. Köhög, vért köp, lankadtság és életutálat lepi meg.

¹ A Rókus-kórház orvosi jegyzőkönyve 1846-ból, 245. folyó szám.
Közölve: Magyar Hirlap, 1896. 340. sz.

² Sági Sándor bejei ev. ref. pap közlése.

Attól fél, hogy anyja betegsége üt ki rajta. Nem mer nősülni. Sovárgása egyre erősbül. Érzi elhagyatottságát:

Szivemhez egy igét
Nincs, a ki szólana:
S a tenger éjszakán
Velem virrasztana. (*Éjfélkor.*)

A *Pusztán* című költeményben leírva az üvöltő vihart, ezt mondja:

Hej be boldog ember, a ki otthon lehet!
Más így sohajtana a zordon éjszakán;
Én nem sohajtok így, nekem nincs otthonom;
A mely nyugodalmas meleggel várna rám.

De már *A fecskéhez* címűben, búcsuzva a távozó fecskétől, így szól:

Szállj te boldog, szárnyaidnál	Ah pedig, ki lenne párom,
Magzatiddal; én helyet	Holtaiglan tiszta hív
Isten tudja, hol találok	S magzatimnak édes anyja:
Hol lerakjam fészkemet?	Megtalálta már e szív!

Meg is találta, a kit szive oly régen keresett. A szomszédos Runyában lakott Soldos Emilia, kivel 1848. decz. 16-án ismerkedett meg (Aranyhoz Hamva, 1860. febr. 1.). T. i. Fügében egy úri háznál Etelka napját ülték; ott találkoztak először.¹ A Soldos-család ős-időktől birtokos család Runyában s magukat a Hunt-nemzetségből származtatják. Soldos Benjamin (szül. 1799. szept. 1., megh. 1860. szept. 24-én vízkórságban), nőül vette Losonczi-ról lisznyai Damó Johannát, Lisznyai Ferencz és Czaban Erzsébet leányát. (Megh. 1862. márcz. 12-én 63 éves korában typhusban.) Négy gyermekök volt: Amália (szül. 1820-ban), ki lévai Borbély Miklóshoz ment férjhez s özvegy állapotban ma is él Runyában. Eleonora (sz. 1826) Susára ment férjhez Losonczy Bertalanhoz. De két évi házasság után, 1853-ban özvegyen maradt. Később maga is elhalt. József és Emilia (szül. 1831. április 1-én) ikrek voltak. Ez a József rendkívüli erejéről volt ismeretes, híres birkozó; mint csendbizont agyon

¹ Csiziné Lévay Irén közlése.

szűrték verekedés közben.¹ A család különben ez idétt szegény, csekély vagyunkájú volt. Emilia kicsi, sugár termetű, vékony, gyöngye szervezetű, szép nő volt. Arcza nyájas, örökké mosolygó. Szeméből derült kedély és szívjóság sugárzott. Haja gesztenyebarna színű. Természete csendes, engedékeny, de a mellett akaratereje is nagy volt.² Szilágyi Sándor is azt mondja, hogy igen kedves, szeretetre méltó, mindig mosolygó asszony volt. Bánatosnak, minő a későbbi csapások alatt lett, el sem tudja képzelni. A ki ismerte, mindenki nagyon szerette szépségéért, jóságáért, szellemességéért. Mert finom műveltségű, okos nő volt, tele szívvel, jósággal, kedélylyel. Annyi kedély és melegség volt benne, mennyit ritka nőben találhatni.³ Ezt a leányt szerette meg Tompa.

1848. ápr. 10—15 körül, mint maga az anyakönyvbe bejegyzé, a feldunai táborba ment. Ekkor kérte meg Emilia kezét.⁴ Később, hogy keletkező szembaját orvosolja, Gräfenbergbe indult. Aug. 20-án már maga osztotta ki az úrvacsorát. De közvetlen ezután e jegyzés olvasható: „Az új borra osztott szentvacsorakor a lelkész a feldunai táborba lévén, Ósváth Pál tornallyai pap tartott consistoriumot.⁵ Gräfenbergbe indultakor írja *Messziről* című költeményét. Piros hajnalban volt útnak indulása. Búsán tekint át a szűk völgy nyíláson, hol a leány lakik.

1849. ápr. 15-én tartja búcsú-beszédét Bejében⁶ s 21-én beköszönt Keleméren, hová megválasztották.⁷ Május 1-én veszi nőül kedvesét. A költő valóban boldog. *Tavaszkor* című költeményében előbb egy borús, viharos képet rajzolva, idyllikusan folytatja:

Mit beszélek? hisz tavasz van! stb.

Teljes boldogsága szól a *Hozzá* című költeményből.

Boldogságuk még teljesebb lett, midőn 1850. márcz. 10-én Kálmán nevű fiok született. Örömmel mondja a költő:

¹ Kiss Károly runyai és Kálniczki Endre putnoki ev. ref. lelkészek közlése.

² Lévy József közlése.

³ Szilágyi Sándor közlése.

⁴ Lévai Borbély Miklósné közlése.

⁵ Ságbi Sándor bejei pap közlése.

⁶ Ságbi Sándor közlése.

⁷ Ablonczy Pál keleméri ev. ref. pap közlése.

Szerény hajlékomnak kedves, kis vendége!
 Jer, jer hadd tegyelek anyád kebelére!
 Együtt hadd lássalak . . .
 Úgy szeret ő téged — pedig mit szenvedett . . .
 Az Isten tudja csak, stb.

De e boldogsága nem tartott soká. Fia máj. 18-án, pünköst szombatján meghalt, felesége betegen fekszik.¹ Ekkor írja *Pünköst reggelén* című megható költeményét, melynek refrainje:

Kórágyon fekszik szenvedő nőm,
 Terítőn kedves gyermekem!

Mély fájdalommal végződik:

Hová néztek? szeretteimből	Letört fájáról életemnek,
Egyik beteg, másik halott,	Letört az egyik lombos ág;
Nem enged álmat annak a kín,	Enyészetes forgó szelével
Emez végkép elszűnyvadott,	Szárítja a kór másikát,
Ott a bús zaj, itt a halálesend	S ha még ez is . . . száradj ki akkor
Egykép sebet vág lelkemen . . .	Lombatlan bús fa, életem . . .

E veszteség azonban nem volt végkép leverő. Megnyugodtak, sebeik begyógyultak. Isten, ki elvette, ad mást helyébe. 1851. szept. 5-én elbúcsúzik keleméri hiveitől s Hamvára megyen át.²

1853. jan. 13-án születik Géza nevű fiok.³ A gyermek gyenge, beteges ugyan s betegeskedik az anyja is. Aranyhoz írja Tompa (Hamva, 1853. máj. 17.): „Feleségem jobban van már, de most meg fiam beteg, sír éjjel-nappal s midőn maga nem alszik, apját, anyját sem engedi aludni; így igen szép életet élünk. Vinni kell az embernek hivatalos foglalatosságait s eljönnek az urak és dámák a templomba, imádkozni? nem! meghallgatni: szép prédicatiót mond-e a pap? persze a háznál akárhogy van a dolog, neki szép prédicatiót kell mondani. Eljönnek a szerkesztők verset kérni, szép, jó verset; és az embernek, ha esze helyén nincs is bajai miatt, kell írni szép

¹ Ablonczy Pál keleméri lelkész közlése.

² Ablonczy Pál keleméri lelkész közlése.

³ Keresztiszülők: Losonczy Bertalan földbirtokos és neje Soldos Eleonora. (Dusza János hamvai ev. ref. lelkész közlése.)

és jó verseket! Látogatók jönnek, boldog mosolygó képpel, és az embernek mulattatni kell őket, ha az ördög elviszi is. Ez jelenleg az én életem. Tegnap múlt el a robotos ünnep, ma az eső szakad, a víz beiszapolta ugyan már a kertemet, rétetemet, de még nem elég, ismét esik, — tökéletesen megveszett a természet, barátom! Tehát az eső esik, a legátust a káplánhoz csaptam, beteg gyermekemet dajkástúl és anyjostúl kihajtottam a eseléd-házba s írok neked néhány sort. Fülelem nem, de lelkem egyre hallja, hogy sír, de már mindegy, benne vagyok.“

Junius 5-én is azt mondja: „Fiam még mindig rosszul van s temérdek crisisen kell szegénynek átmenni. Még nem látom a felhőket oszlani. De hát, édes barátom, mit tegyen az ember? Más is szenved, ti is szenvedtek, hát mivel volnánk mi jobbak és érdemesebbek nálatok? Majd eljön az idő, mikor egyikünk sem szenved! Azonban nem folytatom, mert félek, hogy levelemből utoljára vagy vers lesz, vagy predicatió. Egyikhez sincs kedvem, vershez másféle állapot kell, a holnapi predicatiót pedig tennap végeztem be.“ Augusztusban felesége a hajnácskői fürdőbe megy, hogy dagadt lábát gyógyítani próbálja. De aztán csak kiépül anya és gyermek. 1854. jun. 17-én írja Aranynek: „Kis fiunk megvan, igen kicsiny, de eleven.“ Egy darabig sok baja volt *A gólyához* című híres és kiválóan szép hazafias verséért, melyet az egész nemzet nagy gyönyörűséggel olvasott. Már 1850-ben megjelent ugyan a Szilágyi Sándor szerkesztette *Magyar írók füzetek*-ben, de csak 1852. jul. 6-án idézték érte a kassai cs. kir. hadi törvényszékhez. Aug. 5-én Kassáról írja Aranynek: Már egy hónapja, hogy ide beidéztettem, azóta hozzáam sem szóltak, azt sem mondják, miért vagyok itt? Isten tudja, még meddig fog ez az állapot tartani. Elég az hozzá, hogy a Gólya tojt nekem elég bajt és költött kellemetlenségeket; utána minden irataim lefoglaltattak, ide hozattak és olvasattnak, magyaráztatnak, applicáztatnak stb. Meddig fog ez az állapot tartani? Feleletül látok itt 8—9 hónapos, sőt egy-két éves kihallgatatlan foglyokat. Holnapután itt lesz a császár; ad-e az a magam-forma embereknek vizsgálatást? nem tudja senki.“ Ez úttal nem sokáig volt vizsgálat alatt. Már aug. 25-én hazulról ír, jó kedvvel s hívja Aranyt látogatóba Ham-

vára, jelentve, hogy a pulykát, kacsát, malacot már öleti tiszteletökre.¹

Kassai fogságában írta egyik legszebb költeményét, a *Távolból-t*.

Nyugszik a nap, alkonyodni készül,
Haza megy a lelkem e vidékrül,
Hogy az estét édes lakta földre
S kedvesinek közelébe' töltsse. stb.

De már 1853. januárius 31-én Putnokról írja Aranyinak, hogy ismét Kassára idézték: „Sors mala, nihil aliud.“ Azonban febr. 24-én újra Hamváról ír: „Szidsz már, tudom, ne szidj! nem feledtem el válaszolni leveledre, de nem lehetett; hirtelen össze kellett szedni irataimat s köztük leveledet is, mert nálunk és nálam ismét tűz akart kiüttni. Tán nem fog már! Igazán az ember nem lehet elég óvatos ilyen szeles időben, a minő most jár!“ Mondja, képletesen értve a politikai viszonyokra. Megint behívják s összesen 14 heti kassai tartózkodása ápril 3-án ér véget, mit még az nap tudat Szilágyi Sándorral.² Ugyanazon a napon Szilágyi Ferencznek is ír Kassáról, megköszönvén érette (kétségtelenül) tett szíves fáradozásait.³ Ítélet nélkül Albrecht főherceg kegyelme mentette fel egy márcz. 28-án kelt leiratban. (Levél Aranyhoz. Hamva, 1853. máj. 17.) Ekkor mondotta az auditor azokat a szállóigévé vált szavakat: Most frei, hanem több Gólya nem írni! Vagy a mint paptársa, Szádeczky Sámuel a kékedi fürdőben (Abaujm.) magától a költőtől eredeti formában hallotta: „Na Tampa! most lehetni menni, de nem kell tepp kólamadár megcsinálni.“⁴ Azonban tovább is rendőri felügyelet alatt maradt. A csendőrség szigorúan meghagyta a falusbírónak, hogy vigyázzon rá, nehogy kimenjen a faluból. Sőt *Barátaim emlékezete* című verséért, mely a Jókai szerkesztette Délibáb 1853-iki folyamának 17-ik számában jelent meg, s melyben Petőfiről és Kerényiről emlékszik, a lapot elkobozták. Megint fél a herceze-hurczától, sőt kenyere elvesztésétől is.

¹ Arany László jegyzete. Levelezések. I. k. 272. lap.

² Jegyzetek Tompa összes költeményeihez.

³ Eredetije a kolozsvári ev. ref. koll. könyvtárában.

⁴ Szádeczky Lajos szóbeli közlése.

(Aranyhoz 1853. nov. 25.) De nem történik semmi baj. Úgy látszik, 1854. május elsejével megszűnven az ostromállapot, Tompa internálhatása is megszűnt.

Szóval a bajoskodások futó felhők. A költő boldogan él nejével. Bizonyság erre *Itthon vagyok* című költeménye is, melyet akkor írt, midőn másod ízben került vissza Kassáról.

Itthon vagyok...! haza jöttem valahára,
Lelkem ezt az édes órát alig várta;
Meggpihenni csendes élet hű öledben:
Jöttem, mint a siető hab, hogy jöhöttem stb.

VERSÉNYI GYÖRGY DR.